

Bij de Synagoge van Arnhem

Ds. M.W. Vrijhof

Al bijna 800 jaar wonen er Joden in de stad Arnhem en directe omgeving. Hun aantal is door de eeuwen heen toegenomen en afgenomen. Het beeld van de afgelopen twee eeuwen laat zien, dat er in het begin van de 19^e eeuw ruim 300 Joden in Arnhem woonden. Honderd jaar later zijn dat er 1271. Nog weer 50 jaar later, wanneer de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog hebben plaatsgevonden, telt de stad nog maar 327 Joden (gemeten in 1951). De laatste (mij bekende) telling dateert van 1998 en noemt een aantal van 70.

De positie van de Joden was in Arnhem niet anders dan in andere steden en dorpen in ons land. Tot de Franse tijd had men geen politieke rechten, mocht men geen lid zijn van een gilde, kreeg men geen overheidssteun, moest men de doden ver buiten de stadsmuren begraven, moest men in privé-huizen samen komen om de godsdienstoefeningen te houden. Men was tweederangs burger. Dat veranderde door de wet van 1796. De gelijkberechtiging van Joden werd een feit.

Een gevolg van de nieuwe wet was, dat de Joden voortaan openlijk konden samenkomen in synagogen die niet meer ergens achteraf hoefden te staan. In Arnhem leidde dat in 1799 tot de verbouw van drie huizen tot een synagoge. Vijftig jaar later was deze synagoge te klein geworden om plaats te bieden aan

het groeiende aantal Joden. De synagoge werd afgebroken, waarbij de heilige Ark – bewaarplaats van de Thorarollen – verhuisde naar Elburg (zie vorig nummer van dit blad).

De nieuwe synagoge, die in 1853 in gebruik werd genomen, werd gebouwd op de plek waar de beroemde joodse rechtsgeleerde Jonas Daniël Meijer was geboren. Hij speelde een grote rol in de emancipatie van de Joden in ons land. Nog altijd staat de synagoge op die plek, aan de Pastoorstraat.

De synagoge van Arnhem uit 1852-1853 in de Pastoorstraat

De betekenis van Arnhem nam voor de Joden nog toe doordat de zetel van het Opperrabbinaat in 1881 verplaatst werd van Nijmegen naar de Gelderse hoofdstad. Arnhem werd tevens de hoofdplaats van het synagogaal ressort. Er was in de stad een uitgebreid Joods gemeenschapsleven ontstaan met aandacht

De nieuwe synagoge werd gebouwd op de plek waar de beroemde rechtsgeleerde Jonas Daniël Meijer was geboren

De Joodse
gemeenschap
in Arnhem
is nooit
erg groot
geweest,
maar ze is er
nog altijd, al 8
eeuwen lang

Bij de Synagoge van...

Het interieur van de synagoge

voor Thorastudie, armenzorg,
een Joodse school, een tehuis voor
Joodse bejaarden en een tehuis voor
Joodse militairen.
De synagoge aan de Pastoorstraat is

ontworpen door de stadsarchitect
H.J.Heuvelink. Het is een opvallend
robuust gebouw, dat een geheel
eigen karakter uitstraalt. Op de
gevel aan de noordzijde staan in het
Hebreeuws de woorden uit Jesaja
56:7 'Want mijn huis zal een bede-
huis heten voor alle volken.'
Twee keer is er een ingrijpende
restauratie geweest: in 1953 en
2003. Velen uit de Arnhemse
gemeenschap hebben zich voor het
herstel van de synagoge ingezet. Op
8 oktober 2003 werd het gebouw
overgedragen aan het Nederlands
Israëlitische Kerkgenootschap. Bij
die plechtigheid was ook koningin
Beatrix aanwezig.

De Joodse gemeenschap in Arnhem
is nooit erg groot geweest, maar ze
is er nog altijd, al 8 eeuwen lang.
De synagoge van Arnhem is het
symbool van die Joodse presentie in
verleden en heden.

Colofon

**Commissie
van redactie**
drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur
drs. C.J. van den Boogert
Graspieler 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
booge269@planet.nl

Internetpagina
www.kerkenisrael.nl

Administratieadres
Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester
H. van Braak
Prins Willem-Alexander-
park 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen
kunt u contact opnemen met de
penningmeester; hij geeft ook
gaarne informatie over diverse
aan te bevelen projecten.